

[Time: Three Hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory.**Section I****Choose the correct alternative.****(40 marks)**

1. Economic liberalization was a bold decision taken by the prime minister _____ .
 - a) Narsimha Raw
 - b) Rajiv Gandhi
 - c) Atal Bihari Bajpai
 - d) Indira Gandhi
2. Human rights are derived from the principles of _____ law.
 - a) Judicial
 - b) Natural
 - c) Administrative
 - d) Any other
3. The term _____ refers to freedom to business enterprises from excessive government control.
 - a) Globalization
 - b) Liberalization
 - c) Disinvestment
 - d) Privatization
4. To be a member of Gramsabha the age should be _____.
 - a) 20
 - b) 25
 - c) 21
 - d) 18
5. Maharashtra state is established on _____.
 - a) 05 Feb, 1968
 - b) 01 May 1960
 - c) 12 July 1975
 - d) 01 Nov 1956
6. Total area of Maharashtra is _____.
 - a) 2,41,682 sq Mile
 - b) 78,124 sq Mile
 - c) 1,18,809 sq Mile
 - d) 41,284 sq Mile
7. Indian constitution came into force on _____.
 - a) 26 Nov. 1949
 - b) 26 Jan. 1950
 - c) 15 Aug. 1947
 - d) 01 May 1960
8. Vinoba Bhave greatly contributed in _____.
 - a) Education
 - b) Political
 - c) Bhudan
 - d) Social
9. _____ work by Karmaveer Bhaurao Patil is remarkable.
 - a) Social
 - b) Political
 - c) Education
 - d) Any Other

10. Rabindranath Tagore initiated _____ Project in west Bengal.

- a) Shriniketon
- b) Gokul
- c) Shontiniketon
- d) Anand

11. _____ sub castes of Tribal community in Maharashtra.

- a) 50
- b) 75
- c) 47
- d) 57

12. Food Corporation of India established on _____.

- a) 1960
- b) 1965
- c) 1970
- d) 1972

13. Agri Refinance Corporation established on _____.

- a) 1960
- b) 1963
- c) 1966
- d) 1969

14. Revolutionary changes occurred in agricultural sector in _____.

- a) 1950
- b) 1972
- c) 1960
- d) 1980

15. Integrated Rural Development Programme started in India _____.

- a) 1979
- b) 1981
- c) 1984
- d) 1992

16. The First Cooperative Act passed in India in _____.

- a) 1904
- b) 1912
- c) 1920
- d) 1925

17. When National Agricultural and Rural Development Bank (NABARD) was established.

- a) 1976
- b) 1978
- c) 1982
- d) 1985

18. _____ % area covered by water.

- a) 27
- b) 71
- c) 81
- d) 76

19. Community Development Scheme Initiated in _____.

- a) 01 Jan,1952
- b) 12 Feb,1952
- c) 02 Oct, 1952
- d) 30 Nov, 1952

20. Caste is _____ stratification.
- a) Close
 - b) Open
 - c) Semi open
 - d) Any other
21. Agriculture undertaken for market purpose is called _____ farming.
- a) Subsistence
 - b) Commercial
 - c) Co-operative
 - d) Any Other
22. The agricultural labourers in rural area are _____.
- a) Un organized
 - b) Organized
 - c) Land owners
 - d) Any other
23. _____ revolution is related to Agriculture.
- a) White
 - b) Blue
 - c) Green
 - d) Any Other
24. In Urban society relations are _____.
- a) Primary
 - b) Secondary
 - c) Closed
 - d) Any Other
25. Chipko movement started by _____.
- a) Sunderlal Bahuguna
 - b) Madavrao Gadgil
 - c) Medha Patkar
 - d) Any Other
26. Social forestry programme started on _____.
- a) 1982
 - b) 1990
 - c) 1995
 - d) 1997
27. National forest commission established on _____.
- a) 2005
 - b) 2003
 - c) 2008
 - d) 2010
28. The Founder of the Child Education was _____.
- a) Manibhai Desai
 - b) Anutai Wagh
 - c) Tarabai Modak
 - d) Abhay Bang
29. _____ was the founder of BAI.
- a) Abhay Bang
 - b) Manibhai Desai
 - c) Vinoba bhawe
 - d) Mahatama Gandhi

30. Grampanchayat started by the Act _____.

- a) 1950
- b) 1958
- c) 1961
- d) 1965

31. Zillha Parishad started by the Act _____.

- a) 1961
- b) 1992
- c) 1965
- d) 1967

32. Reserve Bank of India has been established in _____.

- a) 1935
- b) 1940
- c) 1925
- d) 1945

33. What was the main objective of seventh five year plan?

- a) Modernization
- b) Flood control
- c) Control povetry
- d) Social Justice

34. Panchyat Raj was given constitutional status by _____ amendment.

- a) 12
- b) 74
- c) 73
- d) 75

35. _____ is the secretary of Panchat Samiti.

- a) Chief Executive officer
- b) Collector
- c) Block Development Officer
- d) Extension Officer

36. How many member formed Gram Panchayat

- a) 7 to 12
- b) 7 to 17
- c) 7 to 21
- d) 7 to 24

37. What is the main objective of Panchayat Raj System.

- a) Water Conservation
- b) Soil conservation
- c) Education
- d) Democratic decentralization

38. Fourth five year plan was started in _____.

- a) 1968
- b) 1969
- c) 1970
- d) 1971

39. Who decides 'Aanewari' of Crops?

- a) Sarpanch
- b) Talathi
- c) Gramsevak
- d) Tahsildar

40. 'Employment Guarantee scheme' Firstly started in which district.

- a) Nashik
- b) Satara
- c) Aurangabad
- d) Sangli.

Section II

N.B. Attempt any three Questions.

(30 Marks)

1. Discuss the recommendation of Vasant Rao Naik Committee in respect of Panchayati Raj.
2. Review the conventional and non-conventional sources of energy in rural area.
3. Explain the importance of peoples participation in development process.
4. Elaborate the Gandhian approach to rural development.
5. Discuss the role of Human Resource Development in the process of Rural Development.

Section III

N.B: Attempt any two Questions.

(30 Marks)

1. "Co-operative and Panchayati Raj are the avenues of leadership" Discuss.
 2. Explain the merits and demerits of social survey method.
 3. Elaborate in detail the case study method of data collection.
 4. Critically examine the working of Voluntary organization with reference to Maharashtra.
-

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना : १. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक

विभाग -१

योग्य पर्याय निवडा.

(४० गुण)

१. आर्थिक उदारीकरणाचा धाडसी निर्णय _____ या पंतप्रधानाचा होता.
 - अ) नरसिंह राव
 - ब) राजीव गांधी
 - क) अटलबिहारी
 - ड) इंदिरा गांधी
२. 'मानवी हक्क' संप्लनेची उपत्ती _____ कायद्याच्या तत्त्वातून झाली आहे.
 - अ) न्यायिक
 - ब) नैसर्गिक
 - क) प्रशासकीय
 - ड) अन्य
३. _____ ही संज्ञा 'अधिकच्या सरकारी नियंत्रणापासून उद्योग धंद्यांना मुक्ती' दर्शवते.
 - अ) जागतिकीकरण
 - ब) उदारीकरण
 - क) निर्गुतवणूक
 - ड) खाजगीकरण
४. ग्रामसभेचे सदस्य होण्यासाठी किमान वय _____ असावे लागते.
 - अ) २०
 - ब) २५
 - क) २१
 - ड) १८
५. महाराष्ट्र राज्याची स्थापना केव्हा करण्यात आली?
 - अ) ०५ फेब्रुवारी १९६८
 - ब) ०१ मे १९६०
 - क) १२ जुलै १९७५
 - ड) ०१ नोव्हें १९५६
६. महाराष्ट्राचे क्षेत्रफळ सांगा.
 - अ) २, ४१, ६८२ चौ. मैल
 - ब) ७८, १२४ चौ. मैल
 - क) १, १८, ८०९ चौ. मैल
 - ड) ४१, २८४ चौ. मैल

७. भारतीय राज्यघटना केव्हापासून अंमलात आली?
अ) २६ नोव्हें १९४९
ब) २६ जाने १९५०
क) १५ ऑगस्ट १९४७
ड) ०१ मे १९६०
८. विनोबा भावे यांनी _____ चळवळीत मोठे कार्य केले आहे.
अ) शैक्षणिक
ब) राजकीय
क) भूदान
ड) सामाजिक
९. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे _____ कार्य उल्लेखनीय आहे.
अ) सामाजिक
ब) राजकीय
क) शैक्षणिक
ड) अन्य
१०. रवींद्रनाथ टागोर यांनी पश्चिम बंगालमध्ये _____ प्रकल्प सुरु केला.
अ) श्रीनिकेतन
ब) गोकुळ
क) शांती निकेतन
ड) आनंद
११. महाराष्ट्रात आदिवासी समाजाच्या _____ उपजाती आहेत.
अ) ५०
ब) ७५
क) ४७
ड) ५७
१२. भारतीय अन्नधान्य महामंडळाची स्थापना _____ साली झाली.
अ) १९६०
ब) १९६५
क) १९७०
ड) १९७२
१३. शेती पुर्नवित्त महामंडळाची स्थापना _____ साली झाली.
अ) १९६०
ब) १९६३
क) १९६६
ड) १९६९

१४. कृषी क्षेत्रात क्रांतीकारक बदल _____ च्या दरम्यान घडून आले.

- अ) १९५०
- ब) १९७२
- क) १९६०
- ड) १९८०

१५. एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम _____ साली सुरु झाला.

- अ) १९७९
- ब) १९८१
- क) १९८४
- ड) १९९२

१६. भारतात पाहिला सहकारी कायदा _____ साली संमत झाला.

- अ) १९०४
- ब) १९१२
- क) १९२०
- ड) १९२५

१७. राष्ट्रीय कृषी आणि ग्रामीण विकास बँकेची (नार्बाड) स्थापना कधी झाली?

- अ) १९७६
- ब) १९७८
- क) १९८२
- ड) १९८५

१८. जगातील एकूण _____ % भूभाग हा जलयुक्त आहे.

- अ) २७%
- ब) ७१%
- क) ८१%
- ड) ७६%

१९. सामुदायिक विकास योजनेची सुरुवात _____ रोजी झाली आहे.

- अ) १ जाने १९५२
- ब) १२ फेब्रु १९५२
- क) २ ऑक्टो १९५२
- ड) ३० नोव्हें १९५२

२०. जात हे _____ स्तरीकरण आहे.

- अ) बंद
- ब) खुले
- क) अर्धखुले
- ड) अन्य

२१. व्यापारीसाठी केलेल्या शेतीस _____ शेती असे म्हणतात.

- अ) निर्वाह
- ब) व्यापारी
- क) सहकारी
- ड) अन्य

२२. ग्रामीण भागातील शेतमजूर _____ आहेत.

- अ) असंघटीत
- ब) संघटीत
- क) भूधारक
- ड) अन्य

२३. _____ क्रांती ही शेती व्यवसायाशी निगडित आहे.

- अ) धवल
- ब) नील
- क) हरित
- ड) अन्य

२४. शहरी समाजात _____ संबंधाचे प्राबल्य आढळते.

- अ) प्राथमिक दुय्यम
- ब) दुय्यम
- क) ग्रामिण
- ड) अन्य

२५. चिपको आंदोलन _____ यांनी सुरु केले.

- अ) सुंदरलाल बहुगुणा
- ब) माधवराव गाडगीळ
- क) मेधा पाटकर
- ड) अन्य

२६. सामाजिक वनीकरण कार्यक्रमाची सुरुवात _____ साली झाली.

- अ) १९८२
- ब) १९९०
- क) १९९५
- ड) १९९७

२७. राष्ट्रीय वन आयोगाची स्थापना _____ साली झाली.

- अ) २००५
- ब) २००३
- क) २००८
- ड) २०१०

२८. बाल शिक्षणाची सुरुवात _____ यांनी केली.
अ) मणिभाई देसाई
ब) अनुताई वाघ
क) ताराबाई मोडक
ड) अभय बंग
२९. _____ यांनी बायफ या संस्थेची स्थापना केली.
अ) अभय बंग
ब) मणिभाई देसाई
क) विनोबा भावे
ड) महात्मा गांधी
३०. ग्रामपंचायतीची स्थापना _____ च्या कायद्या नुसार झाली.
अ) १९५०
ब) १९५८
क) १९६१
ड) १९६२
३१. जिल्हा परिषदेची स्थापना _____ च्या कायद्या नुसार झाली.
अ) १९६१
ब) १९९२
क) १९६५
ड) १९६७
३२. रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाची स्थापना केव्हा करण्यात आली.
अ) १९३५
ब) १९४०
क) १९२५
ड) १९४५
३३. सातव्या पंचवार्षिक योजनेचे मुख्य उद्दिष्ट कोणते?
अ) आधुनिकीकरण
ब) पूरनियंत्रण
क) कार्यक्षम रोजगार निर्मिती
ड) सामाजिक न्याय
३४. _____ या घटना दुरुस्तीमुळे पंचायत राज व्यवस्थेला घटनात्मक दर्जा देण्यात आला.
अ) १२
ब) ७४
क) ७३
ड) ७५

३५. पंचायत समितीचा _____ हा सचिव असतो.
- अ) मुख्य कार्यकारी अधिकारी
ब) जिल्हाधिकारी
क) गट विकास अधिकारी
ड) ग्रामविकास अधिकारी
३६. ग्रामपंचायत मध्ये सदस्य संख्या किती असते.
- अ) ७ ते १२
ब) ७ ते १७
क) ७ ते २१
ड) ७ ते २४
३७. पंचायत राज व्यवस्थेचा मुख्य उद्देश काय ?
- अ) जल संधारण
ब) भूसंवर्धन
क) शिक्षण
ड) लोकशाही विकेंद्रीकरण
३८. चौथी पंचवार्षिक योजना _____ साली सुरु झाली.
- अ) १९६८
ब) १९६९
क) १९७०
ड) १९७१
३९. पिकाची आनेवारी कोण ठरवितात.
- अ) सरपंच
ब) तलाठी
क) ग्रामसेवक
ड) तहसीलदार
४०. 'रोजगार हमी योजनेची' सुरुवात प्रथम कोणत्या जिल्ह्यात झाली.
- अ) नासिक
ब) सातारा
क) औरंगाबाद
ड) सांगली

विभाग - २

सूचना - कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.

(३० गुण)

१. पंचायत राज व्यवस्थे संदर्भात वसंतराव नाईक समितीने केलेल्या शिफारशीची चर्चा करा.
२. ग्रामीण भागातील पारंपारिक आणि अपारंपरिक उर्जा साधनांचा आढावा द्या.
३. विकास प्रक्रियेतील लोकसहभागाचे महत्त्व विशद करा.
४. ग्रामीण विकास विषयक गांधीवादी दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
५. ग्रामीण विकास प्रक्रियेत मानवी संसाधन विकासाच्या भूमिकेची चर्चा करा.

विभाग - ३

सूचना - कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(३० गुण)

१. "सहकारी संस्था आणि पंचायत राज ही नेतृत्व तयार होण्याची साधने आहेत." चर्चा करा.
२. सामाजिक सर्वेक्षण पद्धतीचे गुण दोष विशद करा.
३. माहिती संकलनाच्या व्यष्टी अध्ययन पद्धतीचे सविस्तर स्पष्टीकरण करा.
४. महाराष्ट्रातील स्वयंसेवी संस्थांच्या कार्याचे टीकात्मक परीक्षण करा.